

Ústredie všeodbor[ového] združenia kresť[anských] soc[ialistických] rob[otníkov] slo-
v[enských] v Ružomberku^b

R. Čavojský^c
ústr[edný] tajomník

D. Labaj^c
ústr[edný] predseda

MEMORANDUM

AKPR, f. KPR, inv. č. 1060/A, č. j. A 1741/24, k. 152. Originál, strojopis.

- a – Adresováno: Pánu prezidentovi Republiky Česko-Slovenskej v Topoľčiankach.
- b – Razítko organizace.
- c – Vlastnoruční podpis perem.

Spolek profesorů Slováků v Bratislavě T. G. Masarykovi^a
Bratislava, 10. listopadu 1924

/131

V Bratislave 10. novembra 1924.

Memorandum

Spolku profesorov Slovákov
pánu prezidentovi ČSR, T. G. Masarykovi
v Prahe.

Spolok profesorov Slovákov so synovskou láskou a dôverou predkladá Tvorcovi a Otcovi vlasti najpálčivejšie sťažnosti svojho členstva.

1. Na Slovensku v šiestom roku ČSR ešte vždy jestvuje nešťastný „zmluvný pomer“, na ktorom sa vo svojom poslednom spise „Nové Slovensko“ natoľko pozastavil i náš znamenitý priateľ Scotus Viator.¹ Pomer tento hmotne i mravne poškodzujúci kvalifikovaných profesorov – Slovákov bez ich akejkoľvek viny, slúži len na zväčšovanie rozporu medzi Čechmi a Slovákmí. Žiadame odstránenie „zmluvného pomeru“ pri kvalifikovaných silách.

2. Bôľne sa dotklo všetkých členov S. P. S., že predseda Karol Murgaš bol preložený z Košíc do Ružomberka. Je všeobecne známo na celom Slovensku, že on bol vodcom a hýbadlom tej kultúrnej a konsolidačnej práce, ktorá sa tak erupčivou silou vykonávala na slovenskom východe. On tak mnoho vykonal od prevratu za slovenské školstvo, za slovenský národ a za ČSR, ako nikto iný na týchto ohrozených baštách slovenského východu. Zakladal všelijaké spolky, v Košiciach a na okolí vydržoval krásne prednášky

a všade bol slávnostným rečníkom. Boril sa s nepriateľmi nášho štátu v najnebezpečnejších dobách a že maďarizmus je dnes zlomený v Košiciach, to je zásluhou v prvom rade riaditeľa Karola Murgaša. A tento velikáš už nie je v Košiciach, musel opustiť toto miesto, ktoré nám vlastne on poslovenčil. A preto čo najúctivejšie žiadame pána prezidenta, nech sa pričiní, aby náš predseda Karol Murgaš bol na svoje predošlé miesto ako riaditeľ št[átneho] r[eálneho] g[ymnázia] v Košiciach späť uvedený.

3. Samo Oravec, profesor v Košiciach, ktorý si nadobudnul úplnú kvalifikáciu v Prahe, pred dvoma rokmi uchádzal sa na reálku do Košíc a bárs na 1. mieste bol kandidovaný, toto miesto predsa nedostal. Uchádzal sa potom na učiteľský ústav v tom istom meste, ale aj tu bol odmietnutý, bárs mu to bolo sľúbené. Dostal to učiteľ nekvalifikovaný pre uč[iteľské] ústavy. Stalo sa to na odporúčanie poslanca Oriška.

4. Paľo Florek tiež sa uchádzal do Žiliny na reálku, bol na 1. mieste kandidovaný a neobdržal to. Tak bol odmietnutý aj v Spiš[skej] Novej Vsi, kde na to miesto prišiel Spilár, tak starý ako Florek.

5. Ferdinand Šteller uchádzal sa do Levíc, bol jediný a kvalifikovaný a miesto predsa nebolo zaplnené. Šteller potom bol preložený do Košíc, kde ako matematik vyučuje slovenčine.

6. Záležitosť profesora Alberta Wallu je objasnená zvlášť v pripojenej prílohe.²

7. Ponevác len nepatrná čiastka profesorov Slovákov vyučuje na slovenských ústavoch, žiadame, aby Slováci dlá možnosti boli ustanovení na slovenských školách, aby mohli slúžiť svojmu rodu.

8. Žiadame si zvláštnu disciplinárnu komisiu pre Slovensko, zloženú vo väčšine zo Slovákov.

9. Žiadame si tiež krajinskú školskú radu pre Slovensko, pozostávajúcu zo Slovákov pre všetky školy Slovenska od ľudových až po univerzitu s právom menovania uč[iteľských] síl a s právom rozhodovania vo výchovných a učebných otázkach všetkých týchto škôl.

10. Žiadame, aby odborný dozor nad vyučovaním slovenčiny vykonával niektorý filológ Slováka a nie nefilológ Čech, nevediaci slovensky.

11. Žiadame, aby ministerské nariadenie ohľadom osvojenia vyučovacej reči slovenskej nezostalo len na papieri ako doteraz, ale aby bolo v platnosť uvedené.

12. V súvis s týmto opätovne a dôrazne žiadame, aby sa češtine v tej miere vyučovalo na stredných a odborných školách na Slovensku, v akej miere sa vyučuje slovenčine na stredných a odborných školách za Moravou. Tým cieľom žiadame tiež, aby prestala tá anomália, že za Moravou máme školy české a na Slovensku československé; nech sú tedy tam školy české a tu školy slovenské.

13. Spolok náš sa úplne stotožňuje s rezolúciou vynesenu Zväzom slovenského študentstva ohľadom vybudovania úplnej slovenskej univerzity v Bratislave a slovenskej techniky tiež na Slovensku.

14. Ďalej pripojujeme sa k žiadosti slovenských hudobníkov za vybudovanie slovenského konzervatória hudby a dramatického umenia v Bratislave. Nemusí byť štátne, ale nech má právo verejnosti.

15. Žiadame, aby na vysvedčeniach, v popisoch ľudu, v štatistických dátach, v úradných aktách nebol užívaný názov: jazyk československý, ale jazyk slovenský a jazyk český, potom národnosť nie československá, ale slovenská alebo česká.

Pane Pezidente a Otče náš, ku ktorému sa všetci Slováci s tou najväčšou dôverou a láskou obraciame, zaiste ráčite pochopiť oprávnenosť našich požiadavok a ráčite sa aj pričiniť, aby boli splnené!

D. a h.

S hlbokou úctou

Ján Koválik
podpredsa S. P. S.

Dr. Števo Bezák
tajomník S. P. S.

Juraj Slota
tajomník Z. S. O. O.

posl[anec] Anton Hancko
predsa Z. S. O. O.^b

MEMORANDUM

AKPR, f. KPR, inv. č. 1060/A, č. j. A 1741/24, k. 152. Originál, rukopis.

- a – Psáno na hlavičkovém papíře Spolk profesorov Slovákov (S. P. S.) v Bratislave.
- b – K podpisům vedení Združení slovenských odborových organizací v Žilině (Z. S. O. O.) je ještě strojem připsáno: „Združení slovenských odborových organizací v Žiline. (Z. S. O. O.). Číslo: 247. Žilina dňa 22. novembra 1924. P. T. Kancelárii prezidenta republiky v Prahe. V zmysle prípisu kancelárie prezidenta republiky zo dňa 29. septembra t. r. čís[lo] A. 1370/24 účtivo predostierame k ďalšiemu pokračovaniu.“
- 1 – SETON-WATSON, R. W. *The New Slovakia*. Praha 1924. Česky: TÝŽ. *Nové Slovensko*. Praha 1924.
- 2 – Zmiňovaná príloha je pripojena k tomuto memorandu v AKPR. Zde ji uveřejňujeme v úplnosti: Prof. Albert Wallo, ako predprevratový Slovák, ktorý mal roku 1904 pred maď[arskou] sedriou v Szekszárde politickú pravotu pre „pánslávizmus“ (opísaná je v Slov[enskom] východe zo dňa 10. V. 1920 pod záhlavím „Na Apponyiho ostrove slobody“) – prihlásil sa do služby Čsl. republiky dňa 4. I. 1919 u p[ána] býv[alého] referenta dr. Milana Ivánku v Žiline, keď už v decembri 1918 odmietol podpísanie mu predloženého a inými úradníkmi maďarskými skutočne podpísaného osvedčenia, že neprijíma žiadnej služby v utvárajúcej sa republike Č[esko]sl[ovenskej].

Týmto činom vystavil sa prenasledovaniu a na jednu kartu postavil svoju existenciu.

Po obsadení Užhorodu čsl. vojskom úradoval na županáte v Užhorode ako prekladateľ, redaktor, poverený súc zároveň vybavovaním školských záležitostí.

Na základe tu získaných politických a literárnych zásluh m[inisterstvo] š[kolstva] a o[svetvy] poverilo ho predsedníctvom na maturitných skúškach pri gymnáziu v Užhorode r. 1918–19 a od 1. IX. 1919 riaditeľstvom dievč[enského] r[eálneho] g[ymnázia] v Košiciach.

Ako doč[asný] správca pôsobil aj v redakcii Slov[enského] východu a napísal mnoho článkov i do českých a amerických slov[enských] novín prevzatých a viackrát prednášal pred čsl. vojskom, na slávnostiach školských a v Slov[enskej] Matici tamže.

Jeho prácu o hodvabárstve na Slovensku odmenila Slov[enská] Matica v Turč[ianskom] Sv. Martine prémieom.

Po jednoročnom účinkovaní na čele r[eálneho] g[ymnázia] v Košiciach telegrafične bol odstránený z riaditeľstva a preložený za profesora na št[átnu] reálku v Bratislave.

Toto jeho zosadenie ako aj súčasné odstránenie Jána Koválik, býv[alého] riaditeľa št[átnej] reálky v Košiciach, znechtulo slov[enskú] verejnosť, ktorá sa za dlhý čas zapodievala s touto aférou a žiadala vyšetrovanie.

Vo vedomí svojej nevinnosti žiadali to hneď po odstránení aj direktori Albert Wallo a Ján Koválik, neskôr zas v podobe interpelácie dr. Milan Hodža a spolovníci.

Žiadosti o vyšetrovanie nebolo však vyhovené. A keď Wallo a Koválik v obhájení svojej cti a bezúhonnosti odpoved pána ministra dr. Šustu v novinách podrobili kritike, pre tie články dostali po 2 rokoch disciplinárku, ktorá ohľadne prof. Wallu nie je ani dnes likvidovaná.

V novembri 1920 viacerí profesori košičskí uverejnili v Slov[enskom] východe článok, dľa ktorého proti Wallovi a Koválikovi zobzerali a školským vrchnostiam doposlali „ťažko kompromitujúci materiál“, ktorý prinútení budú uverejniť, jestli sa slov[enská] verejnosť neuspokojí, lebo vraz odstránenie býv[alých] direktorov bolo v záujme vlasteneckom a školskom. Wallo a Koválik verejne vyzvali patričných, aby bezodkladne uverejnili ten kompromitujúci materiál, ináč ich zažalujú.

Aj tak učinili, ale nedostali zadostiučinenia, lebo dľa výhovedi p. dr. Folprechta výtčtky proti nim boli „šetrením zistené a zakladajú sa na pravde“: jednako o vyšetrovaní nikto nič nevie, ba sám p. minister dr. Šusta vyhlásil na sneme, že vyšetrovanie nebolo treba zaviesť, lebo Wallo a Koválik boli len dočasne poverení správcovia.

Wallo a Koválik nedostali zadostiučinenia ani u Stažostnej komisie v Bratislave, lebo vraj „vycháť treba psychologického momentu, keď sa táto aféra pojednávať môže“.

Telegrafické odstránenie z riaditeľstva a zároveň degradovanie zo zatýmných profesorov na „profesorov v zmluvnom pomere“ poškodilo Wallovi a Koválikovi nielen mravne, ale aj hmotne.

Prof. Albert Wallo aj podnes ťažko znáša tieto následky, čo sa trápne dotýka každého súdneho a spravodlivého človeka, lebo obvinenia proti nemu nie sú dokázané, ba natoľko sú bezpodstatné, že sám šk[olský] referát upustil od nich pred discipl[inárnou] komisiou a podržal proti nemu iba tú výtčtku, že vydal čl. posádkovému veliteľstvu v Košiciach potvrdenky o zrekvírovaných, ale dosavád nevrátených predmetoch.

Charakteristické je aj to, že výtčtky proti nemu sa z príležitosti na príležitost menili. Najsamprv bol obvinený aj z toho, že ponechal vraj v záchodoch oplzlé obrázky a poznámky po vojaciach. Pred najvyšším administratívnym súdom v Prahe obvinený bol zas tým, že ako doč[asný] správca neotvoril VI tr[iedu] pre 2 riadne žiačky a 1 privatistku, hoci to vraj štátny záujem vyžadoval. Keď ale tá otázka začiatkom šk[olského] roku 1919/20 bola aktuálna a podal o tom úradnú správu, šk[olský] referát nemal námietky proti tomu, aby dotyčné žiačky prestúpili na koedukačné reálne gymnázium v Košiciach.

Zrejmé je, že školské vrchnosti nesprávne a nepravdive boli informované o účinkovaní odstránených direktorov.

Na takýchto informátorov sa vzťahujú slová p. dr. Šrobára v úvodníku Slov[enského] denníka zo dňa 28. X. 1924 č. 240:

„Nech si Česi a Slováci povedia mužne do očí, čo majú proti sebe. Nech netrpia, aby sa diala krivda jednému či druhému...“ „Každý konflikt nech spravodlivo urovnávajú...“

„Nech neinformujú centrálné úrady o slovenských kolegoch nepriaznive, alebo zovna nepravdive...“

„Ministerstva nech nenapomáhajú túto straníckosť a rodinkárstvo, ale nech si v ministerstve pre Slovensko vytvoria spoľahlivý informačný orgán pre obsadzovanie miest na Slovensku...“

Vzhľadom na to, že i sám p. prezident hlásal a hlása, že proti krivdám sa treba brániť, dovoľujeme si krivdy Wallove, o ktorých by sa dalo mnoho písať – zhrnúť v nasledovnom:

1) Odstránený bol z riaditeľstva bez vyluchu, bez toho, že by bol mal možnosť ospravedlniť sa. Takáto možnosť však poskytnutá býva každému obvinenému.

2) Potrestaný, tj. zdegradovaný bol i ako profesor zo zatýmného profesora na zmluvného pred dokázaním jeho viny.

3) Jeho žiadosť o odvolanie výnosu m[inisterstva] š[kolstva] [a] o[svety] ohľadne zmluvného pomeru nebola vôbec vyriešená, lebo ju vraj predostrel p. poslanec Tománek, tj. súkromná stránka neúradnou cestou.

4) Jeho disciplinárka nie je ani po toľkých rokoch vyriešená, následkom čoho nepožíva diety z príčiny dvojitej domácnosti a nedostal vysokoškolských prídavkov.

5) Povláčený bol v novinách zo strany pomerov neznaých neprajníkov a vrchnosti, prijali ich nedokázané údaje za nepodvrtné pravdy.

6) Niektorí exponovaní profesori v B[anskej] Bystrici, aby zamedzili jeho definitívu tamže v prospech exponovaného prof. Durdu, vyhlásili Wallu v „Českom slove“ za maďaróna.

7) Pán inšp[ektor] Seitl nepresvedčil sa osobne počas úradnej návštevy o pravom účinkovaní prof. Wallu a od nepriateľov jeho obdržanú neprajnú mienku o Wallovi opravil len po 2 rokoch 30. apríla 1924 v Leviciach.

8) V zmysle platných predpisov prof. Wallo odvolal sa dňa 11/I 1923 pod č. 20 proti nespravodlivej kvalifikácii, ktorú jeho nepriateľ, medzi časom za profesora do Čiech zadelený správca št[átneho] gymnázia, Emanuel Pavelka za šk[olský] rok 1921–22 predostrel, avšak táto vec nie je vyriešená, prof. Wallo nebol ani vypočutý, hoci vo svojej žalobe žiadal zadostiučinenie za urážku na cti, ktorej sa Pavelka voči nemu dopustil.

9) Dňa 21. X. 1921 v súkromnom rozhovore s kolegami dr. Košťalikom a Pavlom Strykom vo zborovni št[átneho] gymnázia v B[anskej] Bystrici prof. Wallo povedal poznámku na tých neznámych a nemenovaných činiteľov, ktorí krivdy urobili ešte aj takým vynikajúcim mužom, ako básnik a spisovateľ Rázus a dr. Kvačala. Bývalý správca Pavelka o pár mesiacov neskôr oznámil vec šk[olskému] referátu, hoci v dotyčnej zápisnici sám poznamenal, že vec pokladal „za vec súkromnú, ktorá pominie“. Táto vec dostala sa po dlhom pretáhaní pred disciplinárnu komisiu v Brne a po 3 rokoch k súdu v B[anskej] Bystrici a nie je ešte vôbec vyriešená a tak hatí zlikvidovanie celej aféry.

Svaz slovenských železničárov T. G. Masarykovi
Žilina, 10. listopadu 1924^a

/132

Pane Prezident Č.S. republiky, T. G. Masaryk!

Menom odborovej organizácie Zväzu slovenských železničiarov z návodu prípisu Vašej kancelárie A.1370/1924, zo dňa 29. septembra 1924, ktorým miesto prijatia deputácie Združenia slovenských odborových organizácií (ZSOO) ráčili Ste nás upraviť cestou tohoto združenia, aby sme Vám písomne predložili naše krivdy a požiadavky, – ochotne zadosť učiňujeme Vášmu želaniu, prosíme Vás však, keďže tak činíme, aby naša prosba nevyšla naprázdno v tom zmysle, že by prítomné memorandum k vybaveniu bolo postúpené ministerstvu železníc, ktoré ako zo skúsenosti môžeme tvrdiť nielen že prajne nám nič nevybaví, ale ani odpovede na toto nám nedá. V nádeji, že skutočne utiekame sa k otcovi vlasti, ktorý má i pre Slovákov dnes všade zaznávaných a odstrkávaných porozumenie a v dôsledku vyš citovaného prípisu dovoľujeme si Vám zdvorile podať nasledovné:

Memorandum,

ktorého účelom je, Veľavážený Pane Prezident, v poslednom čase pre stratenie iskry viery v spravodlivosť vo vládných kruhoch, odvrátiť nás od toho predpokladu a kroku, do ktorého vedome sme hraní vládnymi činiteľmi nasledovne úmyselne provokovaní do krajného zúfalstva.

1) Zúfalý stav slovenského a rusínskeho železničiarstva je neopísateľný, aby nestranne posudzujúci človek nemusel tiež ostrejšie a mocnejšie pritisknúť pero na papier, keď takto dovoľujeme si Vám žalovať sa na naše neustále prenasledovanie. Lebo keď práve žalujeme sa Vám – majúc čisté svedomie a úmysel pre našu republiku a práve preto žiaľ zvieria srdcia naše, keď vidíme, ako Slováci v každom rezorte sú prosto odkopávaní a odstrkovaní, nasledovne provokovaní k strádaniu zmyslu pre vzájomnosť a súlad medzi národnosťami tvoriacimi našu republiku, čo tejto k dobru nikdy neprospeje. Sme jediná rýdzo slovenská odborová organizácia slovenských a rusínskych železničiarov, ktorá háji jedine existenčné a budúcnostné záujmy týchto, a preto nepriamo síce, ale vedome a úmyselne riaditeľstvami na Slovensku Slováci a Rusíni zoskupení v tejto organizácii